

**Изборна програма
на
Левича**

2016

СОДРЖИНА

Вовед

I. Работнички права и социјална правда

II. Економија

III. Демократизација, медиуми, граѓански и политички човекови права

IV. Правен систем

V. Образование, наука, култура, уметност, спорт

VI. Здравство

VII. Земјоделе

VIII. Екологија и енергетика

IX. Надворешна политика и безбедност

Вовед

Реалноста пред претстојните предвремени парламентарни избори, закажани за 11 декември 2016, паѓа во сенката на една од најдлабоките општествени, економски, политички и правни **кризи** од осамостојувањето на Републиката. Од една страна, ваквата тажна македонска реалност е дериват на една сурова *транзиција* проследена со социјална нестабилност, сиромаштија и бесперспективност; а од друга страна, кризата е резултат на некредитбилните државни институции и на неодговорните јавни функционери кои се олицетворение на една криминална *владајачка класа* – која безмилосно стреми кон тоа целосно да ги присвои заедничките добра, притоа штитејќи сè со огромни законски привилегии и имунитети.

Околностите во кои се наоѓаме бараат брза и одлучна политичка акција за конечен **пад на Режимот** и ослободување на Македонија од канџите на груевизмот! Секој сериозен и прогресивен човек има граѓанска должност да придонесе во *борбата за слобода* од мафијата и домашниот окупатор. Ако сакаме подобра иднина на нашите потомци, не смееме да правиме компромиси со идеалите за кои гинеа нашите предци. Меѓу другото, ова е и наша историска шанса да ставиме крај на „изборот“ помеѓу две зла и конечно да го избереме Доброто!

Левица е нова, атипична партија која е вистинско освежување на нашата неинвентивна политичка сцена. Составена е од образовани, неискомпромитирани и храбри луѓе кои беа први на улиците и барикадите кога тоа беше најпотребно и кои покажаа како се дава отпор пред налетот на полициските кордони. Ние, иако млади, имаме долгогодишен стаж на практикување разни форми на *политички активизам* преку макотрпна теренска работа низ неколку левичарски здруженија, синдикати, протестни движења, неформални групи и граѓански иницијативи. Затоа Левица, по многу нешта, е поразлична од сите други вообичаени партии кај нас – бидејќи ја градевме оддолу-нагоре. Левица нема лидер, нема спонзор, нема багаж од минатото!

Нашите членови, кои во голем број и самите потекнуваат од работнички семејства, искрено веруваат во идеалите за кои се борат. Тие на овогодинашните масовни протести – со срце, пркос и борбеност – покажаа како треба да се принесе **лична жртва** за општото добро. Скоро половина од луѓето во нашето највисоко раководство се апсени, притворани и кривично судени заради својата антирежимска политичка активност. Оваа *репресија* доволно говори за потенцијалот со кој располагаме.

Токму затоа што имаме што да кажеме и да понудиме, одлучно и непоколебливо продолжуваме понатаму! Без страв, со голема посветеност и со разумен оптимизам веруваме дека на овие значајни избори, заедно со вас, ќе се избориме за една подобра и просперитетна **Нова Македонија**. На овој *плебисцит* од историско значење за судбината на нашата земја, ти можеш конечно да ставиш крај на ова лудило! Давајќи го гласот за Левица, за прв пат, гласате за една сосема Нова Македонија од која децата нема да сакаат да бегаат, туку во која ќе сакаат да останат; за една Нова Македонија во која законите ќе важат за сите, а правдата ќе го стигне секого; за една Нова Македонија ослободена од стегите на корумпираните политичари, олигарсите и транзициските профитери.

Со ваша помош, искрено веруваме дека преку нашите **пратеници**, како идни предлагачи на добри и правични закони во Собранието на РМ, можеме да се избориме за целосна стабилизација на оваа ненормална состојба во која сме принудени да преживуваме, а не да живееме како луѓе; дека можеме, за релативно кратко време, да ставиме ред во безредието и закони во беззаконието; дека можеме да се избориме за суштинска *демократизација* на сите сфери на општественото живеење; дека можеме да се избориме за правна сигурност и економска благосостојба на нашите семејства; дека можеме да се

избориме за претворање на државните институции во одговорни јавни служби кои ќе бидат слуги на граѓаните, сервисирајќи ги нивните секојдневни потреби.

На овие судбоносни избори за нашата иднина и иднината на генерациите што доаѓаат, Левица ќе настапи самостојно и е убедена дека ќе стане парламентарна партија! На тој начин ќе овозможиме, од собраниската говорница, за прв пат по осамостојувањето вистински да се чуе **гласот на безгласните** – гласот на работниците, гласот на невработените, гласот на хонорарците, гласот на синдикалците, гласот на активистите за човекови права, гласот на стечајците, гласот на сиромашните, гласот на ограбените, гласот на маргинализираните – со еден збор гласот на *обичниот човек* кој секојдневно се бори за гола егзистенција, додека мала група луѓе се богатат од нашата мака.

Ние знаеме дека патот по кој одиме ќе биде долг и макотрпен. Но, решивме да го направиме првиот чекор. Од нашето искуство сфативме дека благите реформи кои ни се случуваат не се доволни! Дека тие се само вакцина за болново општество. Затоа, подолу ви ја изложуваме нашата *Изборна програма 2016*, која е правена од професионалци и врвни експерти во секоја област. Внимателно прочитајте ги мерките кои ги предлагаме и самите ќе увидите дека таа е своевиден *радикален зафат* за интервенција во сите пори на заедничкото живеење – со цел осмислено градење на едно похумано, посолитарно и подобро општество.

Затоа, на нашата бајата политичка сцена составена од просечни лидери, подмитливи функционери и неспособни кариеристи кои се навикнати на поданички менталитет и клиентелизам – ние воведуваме сосем нов и **автентичен политички дискурс**; сосема *нова политичка култура* на комуникација, дебата и аргументација; и сосема нов систем на политички вредности насочени кон заштита на јавниот интерес.

Ете затоа сметаме на вас, оти знаете дека никогаш нема да ве изневериме!

Борбата продолжува! Со нови сили, на различни фронтови.

Подобар свет е неопходен. Подобар свет е можен!

Ќе победиме!

I
РАБОТНИЧКИ ПРАВА И СОЦИЈАЛНА ПРАВДА

∞ Трудот како највисока вредност во општеството – за достоинствен работник ∞

1. Замена на сегашните форми на социјална помош со политика на минимален гарантиран приход по семејство. Со оваа мерка секое домаќинство кое остварува доход понизок од утврденото минимално ниво, ќе добива парична помош од државата до висината на тоа минимално ниво. Нивото би било 6.000 денари за едночлено домаќинство, 8.500 за двочлено, 10.400 за тричлено, 12.000 за четиричлено, 13.420 за петочлено домаќинство итн. За возврат, примателите на минималниот гарантиран приход ќе бидат обврзани да не одбиваат јавни работи и/или да учествуваат на обуки и соодветно вработување. Се проценува дека се потребни околу 50 милиони евра за воведување на оваа мерка.
2. Зголемување на висината на законски утврдената минимална плата на 15.000 денари нето и нејзино унифицирање на единствено ниво за сите дејности.
3. Итно донесување на Закон за материјално обезбедување на сите стечајци кои имаат работен стаж подолг од 15 години.
4. Исклучителна заложба на конкурсите за вработување, особено во јавниот сектор, да бидат примени кандидатите со најсоодветни квалификации.
5. Намалување на максималното времетраење за кое може да се склучи договорот за вработување на определено време од 5 на 1 година.
6. Соработка со синдикатите, особено од приватниот сектор, да се применува принципот „еден работник на едно работно место“, со што ќе се подобрат работничките права и ќе се овозможи вработување на нови работници.
7. Намалување на работното време од 8 на 7 часа дневно, без негативни импликации на висината на платата и додатоците кои ги примаат работниците.
8. Промена на почетокот на работното време за јавната администрација (7.30-15.30 ч.), а во лето со почеток од 7.00.
9. Законски регулирано право на регрес за годишен одмор за сите вработени, а не само за функционерите.
10. Враќање на правото на исплата на патни трошоци и трошоци за исхрана за работниците.
11. Обезбедување здравствено осигурување од страна на државата за оние работници за кои, поради неисплата на плата, работниците не платил здравствено осигурување. За возврат, работодавачот ќе се задолжи со камата кај државата или државата ќе добие траен удел во акциите на претпријатието.
12. Враќање на одредбата со која се оневозможува работникот во ноќна смена да работи подолго од една недела континуирано.
13. Промена на законските одредби со цел работникот да ги извршува само оние работни задачи кои се соодветни на работното место и неговите квалификации.
14. Вработување нови инспектори при Инспекторатот за труд со цел да се овозможи негово поефикасно работење.

15. Особен ангажман Инспекторатот за труд да обезбеди доследно почитување на законските норми што се однесуваат на работничките права и особено да се ангажира околу:
  - трансформацијата на прикриените работни односи во законски;
  - исплатата на плати, вклучително и минимална плата;
  - плаќањето на прекувремената работа и останатите додатоци на плата;
  - почитувањето на правото на платен годишен одмор;
  - почитувањето на правата кои произлегуваат од бременост и мајчинство;
  - синдикалното организирање.
16. Родово сензитивни мерки кои ќе ги зголемат правата на жените-работнички.
  - Продолжување на породилното отсуство од 9 на 12 месеци и враќањето на работа пред истекот на породилното отсуство да биде не порано од 6 месеци, а не како досега, не порано од 45 дена од денот на раѓањето на детето;
  - Задолжително враќање на работничката на истото работно место по породилното отсуство;
  - Флексибилно или скратено работно време за мајки во период до две години по породилното отсуство без кратење на плата, преку субвенционирање на трошоците од страна на државата;
  - Стимулирање на родова еднаквост во поглед на платите преку условување на јавните набавки;
  - Поддршка и поттикнување на домаќинките преку производство и продажба на традиционални домашни производи на локалните пазари (храна, облека, занаетчиски производи, ракотворби и сл.).
17. Намалување на роковите во кои работодавачот може да му даде отказ на работникот по сознавање за извршен прекршок.
18. Задолжителното консултирање со синдикатот и претставниците на работниците при колективни отпуштања да важи при отпуштање на минимум 10 работници, а не минимум 20 работници.
19. Зголемување на износот на испратнината за лицата прогласени за технолошки вишок.
20. Оневозможување работодавачот да може да отпушта работници како технолошки вишок, а веќе следниот ден да може да вработува други лица, односно враќање на можноста работникот кој е отпуштен како технолошки вишок да има приоритет при вработувањето кај истиот работодавач.
21. Враќање на законските одредби за порамнување на пензиите.
22. Запирање на практиката на намерно попречување на стекнувањето на право на инвалидска пензија за оние работници кои ги исполнуваат критериумите за добивање инвалидска пензија.
23. Преиспитување на работата на пензионерските домови со цел отстранување на неправилностите кои постојат во нивното функционирање.
24. Враќање на можноста работникот да се стекне со право на старосна пензија и по основ на работен стаж (35 години).
25. Укинување на законската можност за продолжување на договорот за вработување по исполнувањето на условите за стекнување на пензија поради злоупотреби (освен во здравството, ако има дефицит кај некои специјализирани кадри).
26. Продолжување на рокот во кој невработените лица треба да се пријават во Агенцијата за вработување од еден на три месеци. При пропуштањето на рокот, невработените прво да бидат опоменати, а да бидат избришани од евиденцијата само ако по втор пат го пропуштат рокот за пријавување.
27. Укинување на вештачката поделба на невработените лица на „активни“ и „пасивни“ баратели на работа, воведена со цел намалување на правата на невработените лица.

28. Зголемување на временскиот период во кој се исплатува паричниот надоместок за невработените лица.
29. Зголемување на буџетските издвојувања за активните политики на пазарот на труд и зголемување на нивната ефикасност преку воведување на добро структурирана методологија за следење на имплементацијата и ефектите од самите политики.
30. Поттикнување на вработувањето на невработените лица преку поддршка и промоција на кооперативите. Конкретните мерки би вклучиле промоции на идејата за кооперативите, обуки за нивно започнување и давање на почетни средства за нивно започнување.
31. Невработените лица да имаат право на бесплатна обука и дообука за изучување занаети (кои ќе се изведуваат во соработка со работничките универзитети).
32. Отворање поголем број центри за вработување на Агенцијата за вработување.
33. Поголем ангажман на работни клубови во работата со невработените лица.
34. Згрижување на сите бездомници во јавни објекти.
35. Слободно користење на јавен градски превоз на лицата кои примаат социјална помош.
36. Заводот за статистика да пресметува и средна плата, а не само просечна плата за да се има поточен увид во состојбата со животниот стандард на граѓаните.

Овозможување услови за поефикасна борба за работнички права!

37. Поддршка на автентичното синдикално организирање.
38. Охрабрување на работниците синдикално да се организираат и да ги преземат во свои раце оние синдикати кои ги штитат интересите на синдикалната бирократија наместо интересите на работниците.
39. Олеснување на постапката за регистрација на нови синдикални организации.
40. Намалување на процентот на репрезентативност за синдикатите на ниво на сектор, гранка и работодавач од 20% на 10%.
41. Право на присуство на нерепрезентативните синдикати при колективно преговарање и на седниците на Економско-социјалниот совет.
42. Ослободување на правото на штрајк, односно укинување на рестриктивните одредби за остварување на правото на штрајк во Законот за работни односи, но и во другите закони:
  - правото на организирање штрајк, покрај синдикатите, повторно да го имаат и самите работници во претпријатијата, поради големиот број на претпријатија без синдикат.
  - рационализација на обврските што им се наметнати на синдикатите при организирањето и спроведувањето на штрајк.
  - укинување на постапката за помирување со која се условува отпочнувањето на штрајкот.
  - укинување на можноста работодавачот да отстранува работници при законски организиран штрајк.
  - забрана за штрајкбрехерство, односно укинување на можноста за вработување на т.н. „заменски работници“, освен за производно одржувачки и нужни работи кои не смеат да се прекинуваат за време на штрајк.
43. Формирање на работнички совети во фирмите со повеќе од 20 вработени.
44. Враќање на правото претставници на работниците да бидат членови на управните одбори на јавните претпријатија.

II ЕКОНОМИЈА

∞ Прераспределба на богатството – од богатите кон сиромашните ∞

A. Генерални економски мерки

1. Конфискација на нелегално стекнатиот имот на досегашните владејачки структури и олигарси и воведување на специјализирани централни органи за водење финансиски истраги.
2. Забрана на натамошна приватизација на јавните претпријатија (пошта, железници, водостопанства, електрани и сл.).
3. Ограничување на концесионерство на природните богатства и јавните добра и услуги.
4. Доследно спроведување на регулативите кои се однесуваат на преземањето на фирми од шпекулативни или сомнителни мотиви.
5. Укинување на привилегиите на странските инвеститори.
6. Доследно спроведување на антимонополската регулатива која се однесува на преземањето на фирми од шпекулативни или сомнителни мотиви.
7. Борба против финансиските операции и перењето пари кои овозможуваат одлевање на домашниот капитал во странство.
8. Зголемена контрола врз работењето со компаниите од оф-шор зоните.
9. Давање поголеми можности за плаќање на рати на наталожените долгови кон државата од страна на граѓаните и загрозените претпријатија.
10. Интервентно реагирање со отпис на долгови на граѓани, ако се јави потреба од тоа.
11. Спроведување попис на населението и домаќинствата согласно сите меѓународни стандарди.
12. Реформа на Државниот завод за статистика во насока на елиминирање на секое политичко влијание и подигнување на научните стандарди во неговата работа.

Б. Даночна политика

1. Воведување на **единствен данок на доход**, наместо сегашните персонален данок на доход и придонеси за социјално осигурување. Со тоа ќе се намалат давачките за околу 75% од граѓаните. Данокот ќе се плаќа на сите видови на доход, вклучувајќи ги доходите од камата и капитална добивка, кои моментално се ослободени од плаќање придонеси. Ќе биде изразено прогресивен и ќе се пресметува на основа на вкупниот бруто доход остварен по сите основи во календарската година. Стапките ќе бидат:
  - a. 10% на доходот до 6.000 денари месечно;
  - b. 20% на доходот помеѓу 6.000 и 12.000 денари;
  - c. 30% на доходот помеѓу 12.000 и 18.000 денари;
  - d. 40% на доходот помеѓу 18.000 и 24.000 денари;
  - e. 50% на доходот преку 24.000 денари.Стапките ќе се плаќаат во транши. На пример, ако едно лице остварило доход од 12.000 денари месечно бруто, тоа ќе плати 10% данок на доходот до 6.000, и 20% данок на доходот помеѓу 6.000 и 12.000.
2. Воведување на **прогресивни стапки на данокот на добивка**, кои ќе се движат од 0% до 30% и ќе зависат од соодносот *добивка/плати*. Со тоа фирмите ќе се стимулираат да ги зголемат платите на нивните вработени. Основната стапка ќе остане 10%. Нископрофитабилните

претпријатија (со добивка до 600.000 денари годишно) ќе бидат ослободени од данок на добивка. Високопрофитабилните (*добивка/плати*>25%) ќе плаќаат данок на добивка по стапка од 20%. Екстремновисокопрофитабилните (*добивка/плати*>50%) ќе плаќаат данок на добивка од 30%.

3. Укинување на данокот на имот и **воведување на данок на богатство**, кој ќе се плаќа на вкупното нето богатството кое домаќинствата го поседуваат и ќе биде прогресивен. Во богатството ќе влегуваат недвижности, превозни средства, финансиски средства, сопственички удели во претпријатија, а ќе бидат исклучени долговите (кредит за стан, на пример). Стапките ќе се плаќаат во транши и ќе бидат:
  - a. 0% годишно на богатство до 50.000 евра;
  - b. 0.25% годишно на износот помеѓу 50.000 и 75.000 евра;
  - c. 0.5% годишно на износот помеѓу 75.000 и 100.000 евра;
  - d. 0.75% годишно на износот помеѓу 100.000 и 125.000 евра;
  - e. 1% годишно на износот над 125.000 евра.
4. Воведување на **прогресивни стапки на данок на наследство** и подарок за наследници од прв наследен ред, кои ќе се движат од 0% до 5%, зависно од висината на наследството. Истовремено, прогресирање на стапките за наследници од втор ред од 2% до 7% (наместо 2-3%, како што е сега) и за трет ред од 4% до 10% (наместо 4-5%, како што е сега).
5. Воведување на **прогресивни стапки на данок на промет со недвижности**, кои ќе се движат од 1% до 4%, во зависност од вредноста на недвижноста.
6. Пресметување на сите парични казни и глоби како процент од доходот на казнетиот, при што стапките да бидат прогресивни.
7. Иницирање на соработка помеѓу балканските земји со цел да се избегне трката до дното на полето на даночната политика. Конкретно, иницирање на дискусија за формирање на наднационално тело за координирање на даночните системи и политики на земјите од регионот, по примерот на трговските организации (Светската трговска организација, ЦЕФТА и сл.).
8. Укинување на „арачот“ т.е. на селективното и дискреционо казнување на фирмите поради политички мотиви.

В. Зголемување на инвестициите

1. **Формирање на Фонд за развој и инвестиции**, кој ќе биде независен, ќе ги интегрира многуте постоечки тела од оваа сфера, и ќе ја преземе функцијата за капитални инвестиции од Министерството за финансии. Со Фондот ќе раководи стручно лице кое ќе има мандат подолг од мандатот на пратениците. Фондот ќе се финансира од буџетот и ќе располага со буџет од 15-20% од вкупните јавни приходи. За споредба, капиталните расходи моментално изнесуваат околу 12% од јавните приходи. Ќе ги има следните функции:

- a. Инвестирање во инфраструктура (патишта, хидроцентрали, иригациони системи, железница, гасификација...);
- b. Инвестирање во јавни добра (болници, училишта, студентски домови, градинки, детски одморалишта...);
- c. Инвестирање во производство;
- d. Градење на станови кои ќе им се продаваат на финансиски ограничените граѓани без учество и со 0% реална камата;
- e. Поддршка за лицата кои сакаат да инвестираат, во замена за сопственички удел за државата;
- f. Посредување помеѓу лицата кои имаат средства за инвестирање и лицата кои имаат идеи за инвестиции;
- g. Управување со државниот имот.

2. Ослободување на фирмите од плаќање на данок, доколку тие средства се користат за инвестиции и вработувања, во замена за сопственички удел за државата. Со сопственичкиот удел би се овозможило државата, т.е. јавниот сектор да добива дел од добивката на фирмите. Со ова би се продолжило со некои од сегашните мерки за поддршка на претпријатијата, но би се ставило крај на праксата на приватизација на добивките (профитот до сега им припаѓаше само на фирмите) и колективизација на загубите (ослободување од даноците).

Г. Јавен долг

1. Целосна **ревизија на јавниот долг** и покренување на постапка за одговорност од надлежните носители на јавни функции.
2. Запирање на непродуктивните буџетски расходи (споменици, градби и фасади кои се дел од „Скопје 2014“, владини реклами и сл.).
3. **Издвојување на јавните инвестиции од јавните тековни трошења.** Тековните трошења ќе останат под ингеренции на Министерството за финансии, инвестициите ќе бидат во надлежност на Фондот за развој и инвестиции.
4. Воведување на **златно правило за јавните трошења**, со цел да се спречи дополнителен раст на јавниот долг за непродуктивни цели. Со други зборови, да не може да се креира нов долг за тековни трошења, туку само за инвестиции.
5. Зголемување на транспарентноста, дисциплината и отчетноста на јавните финансии, преку серија на мерки:
  - a. Објавување на многу поаналитични (т.е. подетални) буџети;
  - b. Објавување на буџетите и на изводите за остварување на буџетите на двонеделно ниво, наместо на месечно, како што е сега;
  - c. Формирање на Фискален совет, кој ќе биде советодавно експертско тело.

Д. Реформа на јавниот сектор

- 1) Реконструкција на јавниот сектор:
  - a. Анализа на недостатокот и вишокот на кадри за постоечките позиции во јавниот сектор;
  - b. Изготвување на список на области од јавниот сектор кои се запоставени во моментот и кои би требале да се прошират/зајакнат или реформираат. Некои од можните области вклучуваат: градинки, здравство, високо образование, центри за социјална работа, работни клубови, јавен превоз, трудова инспекција, одржување на чистота и хигиена, одржување на зелени површини, рециклирање на отпадот, градежништво и урбанизам, стопанисување со јавен и деловен простор и сл;
  - c. Изготвување на план за потребите од кадри за новите области;
  - d. Реалокација на вишокот на кадри од постоечките позиции во новите области, со претходна обука, доколку е потребно;
- 2) Воведување на целосно транспарентен и објективен систем за нови вработувања во јавниот сектор;
- 3) Намалување на субјективноста и селективноста во мерењето на перформансите на вработените во јавниот сектор;
- 4) Градење на функционален и ефикасен механизам за справување и санкционирање на корупција;
- 5) Воведување на единствен интегриран регистар на население, кој ќе им овозможи на граѓаните лесно и едноставно менување на одредени податоци (име, адреса на живеење и сл).

Г. Регулација на банките

1. Намалување на вишокот на ликвидност во банкарскиот систем, преку задолжување од страна на Фондот за развој и инвестиции;
2. Ограничување на банкарските провизии:
  - a. Ограничување на провизиите за платен промет;
  - b. Укинување на провизиите за водење трансакциски сметки на граѓаните;
  - c. Укинување на провизиите при наплата на административни такси;
  - d. Укинување на провизиите при вадење пари од банкомати на различни банки;
  - e. Укинување на членарината за користење кредитни или дебитни картички;
  - f. Укинување на административните трошоци при подигање станбени кредити
3. Намалување на затезните камати и нивно градирање согласно приходите и богатството;
4. Утврдување на максимално ниво на реалните каматни стапки кои банките можат да ги наплаќаат (т.е. каматните стапки коригирани за инфлацијата), на редовна квартална основа.

III A. ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА

∞ Демократизација на сите сфери на општественото живеење ∞

1. Намалување на бројот на пратеници во Собранието на РМ од 123 на 80 и организирање на РМ во една изборна единица. Вклучително, укинување на изборната единица за избирање одделни пратеници од страна на дијаспората.
2. Воведување отворени листи за кандидирање пратеници на парламентарните избори и за советници на локалните избори.
3. Значително намалување на превисоките плати на пратениците и функционерите и укинување на нивните привилегии (особено на апанажата, при што невработените функционери ќе уживаат исти права и обврски како и останатите невработени лица).
4. Воспоставување силен Парламент кој навистина ќе врши ефикасна контрола на Владата.
5. Воведување на отповиклив пратенички мандат. Ако граѓаните не се задоволни од работата на некој пратеник, да можат да покренат постапка за негово отповикување преку собирање на онолку потписи во изборната единица колку што на претходните избори биле потребни за избор на еден пратеник. Ако се соберат потребниот број потписи, се отповикува пратеникот, а на негово место доаѓа следниот кандидат од изборната листа на која бил кандидиран отповиканиот пратеник.
6. Јавно објавување на висината на платите и додатоците од плата на раководните лица во институциите и јавните претпријатија.
7. Укинување на привилегијата на Претседателот на РМ да помилува лица.
8. Ограничување на должината на мандатот на Премиерот на РМ и министрите во Владата на максимум осум години.
9. Укинување на „министрите без ресор“.
10. Ограничување на бројот на мандатите на градоначалниците на максимум 2 мандати.
11. Ослободување на инструментите на непосредната демократија од крутите бирократски процедури за собирање потписи и намерно високите цензуси.
  - Бројот на потребни потписи за распишување референдум на државно ниво да се намали од 150.000 на 100.000.
  - Поедноставување на процедурата за покренување граѓанска иницијатива на државно ниво за предлагање закони и други акти.
  - Намалување на потребниот процент граѓани кои можат да бараат распишување на локален референдум од 20 на 10%.
  - Намалување на потребниот процент граѓани кои можат да иницираат свикување на собир на граѓани на локално ниво или да организираат граѓанска иницијатива на локално ниво од 10 на 5%.
12. Намалување на бројот на потписи за учество на парламентарни избори преку граѓански листи од 1.000 на 500.
13. Намалување на бројот на потписи за учество на локални избори преку граѓански листи (особено за Град Скопје - од 1.000 на 500).

14. Олеснување на можноста за формирање на нови политички партии (враќање на бројот на потребни потписи за формирање на партија од 1.000 на 500 и укинување на одвишното приложување на уверенија на државјанство за основачите).
15. Обезбедување порамноправни услови за учество на изборите преку ограничување на моќта на парите во изборната кампања
  - а) Укинување или значително намалување на лимитот на финансирање изборна кампања од страна на правните лица што сега е 30.000 евра.
  - б) Воспоставување реален наместо фиктивен лимит на средствата што учесниците во изборната кампања смеат да ги потрошат во изборната кампања, односно враќање на максималното ниво од 15 денари по запишан избирач наместо сегашното ниво од 110 денари по избирач.
16. Надоместувањето на трошоците на учесниците на изборите во висина од 15 денари по освоено глас да важи за сите учесници на изборите, а не само за оние што ќе освојат 1,5% од гласовите.
17. Задолжителна предизборна ТВ дебата на националниот јавен сервис меѓу кандидатите за претседател/премиер/градоначалник.
18. Проширување на мандатот односно на надлежностите на Народниот правобранител со можност за директно изрекување на дисциплински санкции против државните службеници кои ги повредиле правата на граѓаните.
19. Пренесување на ингеренциите на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер и на Комисијата за заштита од дискриминација и нивно трансформирање во посебни одделенија во рамки на институцијата Народен правобранител.
20. Обезбедување на доволно ресурси (човечки – експерти за податоци) за да се овозможи длабинско набљудување на судирот на интереси и корупција за сите избрани и именувани лица.
21. Зголемена инспекциска контрола на тендерите и јавните набавки. Претседателот и мнозинството членови на органот задолжен за контрола на тендерите и јавните набавки да го предлага опозицијата.
22. Измена на Законот за Влада во насока на тоа државните секретари да бидат стручни лица со работно искуство во тоа министерство и да се избираат по предлог на вработените во истото министерство преку интерен оглас.
23. Отстранување на оградата пред Владата на РМ. Никоја демократска влада не смее да се оградува од сопствениот народ.
24. Забрана за користењето на името ВМРО од страна на било која политичка партија, фирма или невладина организација поради неговата злоупотреба во дневно-политички цели.
25. Транспарентно и ослободено од политички влијанија распределување на средства од државниот буџет за финансирање на програмските активности на здруженијата на граѓани.

Б. МЕДИУМИ

1. Подобрување на работничките права на новинарите и медиумските работници:
  - Засновање на редовен работен однос како правило
  - Заштита од структурен мобинг
  - Право на непотпишување на нарачан текст
  - Поддршка за склучување на грански колективен договор во медиумската сфера
  - Почитување на синдикалниот имунитет на избраните синдикални претставници

- Овозможување на членство во синдикатот без да се информира работодавачот за тоа
- Финансиска поддршка за новинарски кооперации за истражувачко новинарство
- 2. Ревизија на финансиското работење на телевизиите, радијата, нет порталите, посебно на тие кои биле финансирани од буџетот на РМ, со цел да се открие евентуален криминал.
- 3. Воспоставување независен јавен информативен сервис, кој ќе биде ослободен од влијанието на власта и политичките партии како предуслов тој да стане водечки извор за информирање на граѓаните.
- 4. Забрана на секаков вид „државно рекламирање“ во комерцијалните електронски медиуми и утврдување на прецизна дефиниција на поимот „јавни кампањи“. Прецизно одредување и на условите под кои јавните кампањи ќе може да се емитираат на јавниот радиодифузен сервис.
- 5. Забрана на партиско-политичкото рекламирање надвор од изборниот период.
- 6. Воспоставување професионален медиумски регулатор: промена во структурата за донесување одлуки и во начинот на предлагање и именување на членови на регулаторното тело (Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги), со цел тоа да се департизира.
- 7. Промена на составот на Програмскиот совет на МРТ со цел тој да се департизира и да се зајакне поврзаноста на јавниот радиодифузен сервис со граѓанското општество.
- 8. Промена на постапката за именување на одговорни уредници во МРТ – Програмскиот совет на МРТ треба да биде овластен да ги именува по претходно спроведена постапка на јавен конкурс.
- 9. Редовно вработување на сите медиумски работници, кои си уште се со хонорарен статус во МРТВ.
- 10. Законски измени на рамката за финансирање на МРТ, со цел да се обезбеди нејзина долгорочна одржливост, уредувачка независност и институционална автономија.
- 11. Замрзнување на обврската за плаќање радиодифузна такса од страна на граѓаните си додека јавниот радиодифузен сервис не се ослободи од партиски влијанија.
- 12. МРТВ да биде главен продуцент на ТВ и радио проекти во Република Македонија. ТВ проектите од информативна, играна, документарна, образовна, детска, емисии од областа на културата и уметноста итн., да ги создава самата телевизија, со сопствени технички ресурси, без рентање опрема и кадар од приватни продукции.
- 13. Укинување на „културните квоти“ за продукција на домашна документарна и играна програма на националните телевизии, одредбите кои се однесуваат на средства од Буџетот наменети за таква продукција, како и финансиските санкции за непридржување до овие одредби.
- 14. Намалување на пропишаните казни и обврски за приватните национални телевизии и укинување на селективниот однос во казнувањето.
- 15. Законско експлицитно гарантирање на правото на автономија и на уредниците во приватните медиуми.
- 16. Законско гарантирање на правото на новинарите и другите медиумски работници да одбијат налог за прилог, сторија, емисија со кој би се нарушил нивниот морален кредибилитет, или за кој сметаат дека е спротивен на демократијата и човековите права.
- 17. Создавање на независен интернет медиум кој ќе биде финансиран од буџетот на РМ, во кој ќе бидат запазени стандардите за објективно и непристрасно информирање и ќе се промовираат демократските вредности и човековите права за навремено и вистинито информирање.
- 18. Воведување санкции за говор на омраза или поттикнување насилство во аудиовизуелните програми.

В. ГРАЃАНСКИ И ПОЛИТИЧКИ ЧОВЕКОВИ ПРАВА

1. Соработка со граѓанските организации кои работат во сферата на човековите права во насока на подобрување на законската регулатива и поголемо почитување на човековите права во практиката.
2. Амнестирање на сите политички затвореници и невини луѓе осудени во монтирани судски процеси.
3. Модернизација на затворите и подобрување на затворските услови, со цел поуспешна рехабилитација и ресоцијализација на осудениците.
4. Допрецизирање на законската регулатива што се однесува на остварувањето на правото на јавен собир во насока на незадолжителност на пријавување на јавниот собир во полиција, согласно одредбите на Уставот на РМ.
5. Забрана за носење на огнено оружје и употреба на гумени куршуми, шок-бомби и други опасни орудија од страна на специјалните полициски сили за време на мирни протести и граѓански собири или демонстрации.
6. Воведување на посебни психолошки обуки за полицајците за „контрола на бесот“.
7. Заложба за поголема застапеност на жените на раководни позиции во јавниот сектор и работење на подигнување на јавната свест за поголема застапеност на жените на раководни позиции во приватниот сектор.
8. Активно учество на сите релевантни институции за воспоставување на високо квалитетен систем на поддршка и заштита на самохраните родители.
9. Јасно дефинирање на статусот на самохраните родители и вметнување на истиот во законска рамка.
10. Измена на Законот за прекинување на бременоста и тоа во одредбите кои го ограничуваат пристапот до абортус на жените во здравствените институции и го загрозуваат правото на здравствената заштита и на репродуктивните права.
11. Олеснување на процедурата за потврдување на утврдениот инвалидитет кај хендикепираните лица.
12. Зголемување на посебниот додаток/нега на друго лице која се однесува на лица со посебни потреби.
13. Вработување персонални асистенти кои ќе им помагаат на семејствата со лица со посебни потреби од страна на Министерството за труд и социјална политика.
14. Зголемување на износот на надоместокот на плата за користење на скратено работно време за родителите на лицата со посебни потреби, а кој сега изнесува 4.800 денари.
15. Овозможување на стекнување со право на старосна пензија за родителите на лицата со посебни потреби со навршени 20 години работен стаж, без оглед на нивната возраст.
16. Изготвување на електронски регистар за лицата со посебни потреби од страна на Министерството за труд и социјална политика со цел да се олесни постапката за добивање на потребните документи за овие лица.
17. Целосно почитување на вероисповест на граѓаните.
18. Доследно почитување на уставниот принцип на одделување на религиозните институции од државата.
19. Целосно остварување на слободата на верско здружување со овозможување на регистрација на посебни верски заедници од иста вероисповест.

20. Усогласување и изедначување на правата и обврските на верските институции со однос на даночната политика со деловните субјекти.
21. Решавање на статусот на внатрешно-раселените лица.
22. Работење на надминување на хомофобичните ставови, на дискриминацијата и стигматизацијата на припадниците на ЛГБТ заедницата во општеството.
23. Уставно гарантирање дека граѓаните на РМ се еднакви во слободите и правата и по основ на сексуална определба и дека ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско и по основ на сексуална определба.
24. Декриминализација и укинување на глобите за користењето на марихуаната за лична употреба на полнолетни лица.

IV ПРАВЕН СИСТЕМ

∞ Полесен пристап до правдата и право на добар судија ∞

I. ЗАКОНОДАВСТВО

1. Задолжително консултирање на граѓанскиот сектор при креирањето јавни политики и вклучување на засегнатите, формални или неформални, групи-граѓани при носење закони од соодветната сфера (со можност за присуство на нивни претставници на состаноците на комисиите и на пленарните седници во Собранието на РМ во својство на „јавност“).
2. Засилување на соработката помеѓу институциите, здруженијата на граѓани и експертите преку воведување на вообичаена практика на т.н. парламентарни расправи, односно заеднички организирани јавни дебати, панел дискусии и отворени настани во Собранието на РМ за полесен граѓански пристап до сите неопходни информации во врска со можностите за покренување соодветни постапки за регулирање и заштита на колективни права.
3. Зголемување на транспарентноста во работата на пратениците (воведување на распоред за приемни денови за граѓаните, доставување месечни извештаи за присутност и гласање, број на поднесени закони, амандмани и сл.).
4. Зајакнување на програмската шема на Собранискиот канал на МТВ, во насока на овозможување на навремени информации за распоредот на собраниските и комисииските седници, како и нивен пренос во живо.
5. Носење на номотехнички усогласени, кратки, јасни, правични и добри закони со воедначена правна терминологија и рационализирање т.е. намалување на бројот на прописи (закони, уредби, деловници, правилници и други подзаконски акти), со цел спречување на правната инфлација и пренормираноста на правниот систем со непотребни и детални норми.
6. Запирање на праксата на пречесто менување на законите и воведување обврска за задолжително издавање на официјални пречистени текстови на законите после секоја нивна измена и/или дополнување.
7. Зголемување на улогата на анкетните комисии, како своевидни истражни тела за парламентарна контрола, и олеснување на процедурата за свикување т.н. надзорни расправи за случаи во кои е засегнат јавниот интерес, со обврска за задолжително учество на јавните сослушувања на повиканите лица, под закана за нивно разрешување од функцијата.
8. Воведување на каталог т.е. листа на нормативни акти кои не смеат да се носат по скратена постапка.
9. Почесто одржување на посебни седници резервирани за пратенички прашања (два пати, наместо еднаш месечно).
10. Кодификација на материјалното граѓанско право (лично и имотно), преку носење Граѓански законик на РМ, со цел воведување на правна сигурност во сферата на имотните односи.
11. Кодификација на статусното и договорното трговско право, преку носење на Трговски законик на РМ.

II. ПРАВОСУДСТВО

1. Реформа на уставното судство преку воведување на институтот „уставна тужба“ за правата заштитени со Европската конвенција за човекови права.
2. Воведување на специјализирани судови (кривични, прекршочни, имотни, работни, трговски и др.).
3. Укинување на второстепените управни комисији и пренесување на нивните надлежности на Управниот суд, кој треба да биде кадровски доекипиран и зајакнат, со цел носење на мериторни одлуки со што значително ќе се скратат управните постапки.
4. Укинување на т.н. прекршочни управни органи и целосно префрлање на прекршочната постапка на специјализирани прекршочни судови.
5. Итно укинување на т.н. Лустрациска комисија, како квазисудски орган.
6. Укинување на противуставниот Совет за утврдување на фактите и покренување постапка за утврдување одговорност на судии.
7. Воведување на граѓанска порота во кривичните судења, како лаички елемент во правораздавањето.
8. Укинување на Законот за одлучување и утврдување на времетраењето на казната.
9. Воведување разумни максимални рокови за судење во сите постапки.
10. Воведување на правичноста како извор на правото при пресудувањето од страна на судовите.
11. Јуридизација на правото, преку задолжителна примена на т.н. прецедентно право, односно на судската пракса на Европскиот суд за човекови права (Стразбур).
12. Санкционирање на судиите поради кои Р. Македонија ќе изгуби спор пред Европскиот суд за човекови права (Стразбур).
13. Укинување на трајниот мандат на судиите и воведување старосен цензус за избор на судии.
14. Дефинирање на флоскулата „истакнат правник“ со цел спречување на нејзина идна злоупотреба при изборот на членови на правосудните тела за избор на судии и обвинители.
15. Воведување на најопремени и најсовремени правни библиотеки во судовите, со претплата до стручна литература од најеминентните бази на податоци и светски познати странски правни списанија и зборници.
16. Воведување на Централна база на судски пресуди од страна на Врховниот суд на РМ, со цел воедначување на судската пракса и создавање прегледно „прецедентно право“.
17. Намалување на износот на судските такси и нивно прилагодување на примањата на процесните странки.
18. Укинување на авансирањето (плаќање однапред) на судските трошоци и трошоците за вештачење.
19. Законско фиксирање на парничните трошоци (судски, адвокатски, нотарски, извршителски и др.) на максимум 1/4 од главницата на спорот.
20. Драстично намалување на постоечките Тарифи за награди и надоместоци на адвокатите и нотарите со цел полесен пристап до правдата (во иднина, нивно централно одредување од страна на Министерството за правда, сообразно со животниот стандард на граѓаните).
21. Укинување на приватните извршителски канцеларии и воведување на судии-извршители со цел да се спречи грабежот на граѓаните при постапката на присилно извршување.
22. Издначување на докторатот по право со правосудниот испит, со цел воведување на стручна конкуренција при давањето квалитетна адвокатска правна помош.

23. Поголем пристап до бесплатна правна помош за сите лица со ниски примања под минималниот гарантиран приход.

III. АНТИКОРУПЦИЈА

1. Предлагање на претседателот на Антикорупциската комисија и на мнозинството нејзини членови од страна на опозицијата и целосна нејзина поддршка во справувањето со криминалот во државните функционери, со зајакнати ресурси и експерти за ефикасно спроведување на принципот „нулта толеранција на корупцијата“.
2. Законска забрана на бланко-оставки на избрани и именувани лица, што би вклучувало и забрана за важност на меници на избрани или именувани лица кои ги прават зависни од политичките партии или од нивните политички патрони (изрекувањето на санкции за ваква пракса треба да се вклучи во Изборниот законик, а тие треба да вклучат и забрана за учество на следни избори).
3. Јавна и проширена објава на т.н. историски податоци (како отворени податоци за слободен пристап до информации од јавен карактер) за промени на состојбата во анкетните листови на избраните или именуваните лица.
4. Транспарентност при тендерите и јавните наддавања, односно Бирото за јавни набавки да ги објави сите податоци за трошење на народните пари како отворени и јавно достапни податоци, за да им се овозможи на граѓанските организации и истражувачките новинари да го испитуваат евентуалното постоење на клиентелистички мрежи.
5. Задолжително и навремено јавно објавување на информации за трошење на буџетот на сите министерства.
6. Ревидирање на сите „класифицирани информации“ во државните институции кои имаат за цел да го сокријат трошењето на буџетот.
7. Незастарување на кривичните дела поврзани со т.н. економски криминалитет, со цел отворање правна можност за казнување на ноторните случаи на криминална приватизација на поранешните општествени или државни претпријатија во периодот на транзицијата.
8. Тотална департизација и професионализација на правосудството преку зајакнување на објективните критериуми за напредок во кариерата на судиите и обвинителите, со задолжителна и транспарентна споредба на квалитативните заслуги на кандидатите.
9. Воведување на превентивни мерки за заштита на непотизмот во правосудството и оневозможување блиски роднини да вршат различни улоги во рамки на исто апелационо подрачје (пр. татко судија, мајка обвинител, син адвокат, ќерка нотар, зет извршител и сл.).
10. Воведување на специјализиран судски оддел надлежен за процесуирање на кривичните предмети иницирани од страна на СЈО.
11. Продолжување на мандатот на Специјалното јавно обвинителство и постоечкиот рок за подигање на обвиненија, со можност за трансформирање на оваа институција во постојан орган за кривичен прогон на организираниот криминал и борба против корупцијата.
12. Формирање на специјализирани Истражни центри, согласно новиот Закон за кривична постапка.
13. Зголемување на ингеренциите на државните ревизори со можност за директно иницирање на кривична постапка во случаи на констатирани неправилности во материјално-финансиското работење на државните органи и нивните раководители.
14. Подобрување на Законот за заштита на укажувачите „свиркачи“.

15. Измени во Законот за заштита на сведоци и воведување на ново кривично дело „попречување на правдата“ за оние кои одбиват или одбегнуваат соработка со овластените истражители.

IV. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА

1. Укинување на нефункционалните т.н. „независни/регулаторни“ тела – т.е. воедначување на државната организација на органите на управата (управи, дирекции, инспекторати, комисији, заводи, бироа и сл.), со цел детално прецизирање на нивните надлежности кои нема да се судираат или преклопуваат, како и нивно соодветно интегрирање во рамки на ресорните министерства.
2. Електронско вмрежување на сите позначајни државни органи и институции кои вршат јавни овластувања (МВР, УЈП, ФПИОМ, ФЗО, Централен регистар, Катастар и сл.).
3. Агенцијата за администрација да даде непречен увид и пристап на граѓанските организации за набљудување на процесот на вработување и тестирање на јавната администрација.
4. Забрана на привремените и на т.н. прикриени вработувања во јавната администрација (преку приватните агенции за привремени вработувања).
5. Објавување на редовно ажуриран Регистар на вработените во јавниот сектор, на ниво на установа и на државно ниво.
6. Зајакнување на критериумите за поригорозен напредок во кариерата на државните службеници (стручност, компетентност, интегритет, вредности и заслуги), со цел професионализација на бирократијата и одделување на партијата од државата.
7. Донесување на единствен Закон за дисциплинска одговорност на сите јавни и државни службеници.

V. ПОТРОШУВАЧКИ ПРАВА

1. Зголемена правна помош на потрошувачите, особено при пружање услуги од јавен интерес (струја, вода, парно, телевизија, телефон, интернет).
2. Забрана за тужење на граѓаните од страна на компаниите кои пружаат јавни услуги, сè додека не се соберат кумулативно шест последователни неплатени сметки за комуналии.
3. Забрана за самоволно исклучување на потрошувачите од дистрибутивните мрежи без претходна правосилна и извршна судска одлука.
4. Еднократно отпишување на каматите на извршните пресуди во зависност од висината на каматата и од материјалната состојба на должникот.
5. Забрана на анатоцизам, односно течење „камати на камати“, т.е. престанување на течењето на затезните камати во моментот кога тие ќе ја достигнат висината на главниот долг.
6. Проширување на листата на парични приходи врз кои не смее присилно да се извршува (забрана за наплата доколку вкупните приходи во семејството се под нивото на минималниот гарантиран приход).
7. Скратување на рокот на застареност на правосилните и извршни судски одлуки за неплатени сметки за комуналии од десет на пет години, по кој рок тие нема да можат присилно да се извршуваат.

8. Воведување на можност за колективно тужење на компаниите кои даваат јавни услуги од страна на здруженија на потрошувачи, за заштита на т.н. колективни потрошувачки интереси.
9. Намалување на цените за осигурување од автоодговорност при регистрација на возилата.
10. Укинување на плаќање за паркинг-услуги на јавен (државен или општински) простор, освен во катни гаражи.
11. Намалување на цените на патарините и воведување автоматска електронска наплата.
12. Намалување на цените на мобилната телефонија и интернетот.
13. Укинување на забраната за купување алкохол по 19/21 ч.

V
ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА, КУЛТУРА, УМЕТНОСТ, СПОРТ

Крај за експериментите во образованието!

A. Образование и наука

I. Стратешки инвестиции и прогресивни економски политики во областа на образованието

1. Зголемување на буџетските средства што се одделуваат за образованието. Доведување на буџетскиот процент за образование и наука до нивото на развиените европски земји. Соодветно обезбедување транспарентност, одговорност и контрола на трошењето на буџетските средствата во образованието.
2. Обезбедување квалитетни и бесплатни учебници, прирачници и работен материјал за секој ученик.
3. Обнова, техничко опремување и осовременување на училишните објекти и наставните средства, со посебен акцент на руралните и помалку развиените подрачја.
4. Воведување нови категории на стипендирање (стипендии за истражувања, студиски престој, независни експерименти и проекти...), зголемување на стипендиите и поддршката за талентирани ученици и студенти и оние кои доаѓаат од сиромашни и социјално загрозувани семејства.
5. Воведување целосно бесплатен градски и меѓуградски превоз за ученици и студенти.
6. Обновување и заживување на летните и зимските детски одморалишта и кампови.

II. Зајакнување на интегритетот и достоинство на просветниот работник

7. Зголемување на платите на просветните работници и подобрување на работните услови во образовните институции.
8. Напуштање на партизираноста и клиентелизмот во сите сфери на образованието, започнувајќи од изборот и унапредувањето на наставничкиот, професорскиот и останатиот кадар вклучен во воспитно-образовниот процес.
9. Почитување и поттикнување на моралниот интегритет и достоинството на просветните работници преку давање поголема лична слобода во работата и стимулирање на креативноста и самоиницијативноста во наставата.
10. Намалување на казните и глобите и нивна замена со укажувања, опомени, насоки, обуки за наставниците и институциите и сл. Казните и останатите ригорозни санкции ќе се употребуваат само како крајна мерка.
11. Обезбедување финансиски надомест на наставниците кои организираат вонредни активности (секции, клубови, проектни потфати и сл.) со учениците.

III. Суштинска интервенција во законската регулатива на образованието

12. Изработка на нови закони за основно, средно и високо образование.

13. Вклучување на сите засегнати групи во процесот на изработка на новите законски решенија: наставници, професори, студенти, родители, педагози, социолози, психолози, образовни експерти, како и младински, професорски и наставнички организации, здруженија и движења кои се интересираат и работат на проблематиката.
14. Консултирање на законските решенија и експертизата на земји со прогресивни и еманципаторни образовни системи.
15. Хармонизација на правните акти од областа на образованието и сузбивање на нормативната хиперинфлација преку правен минимализам во законскиот текст.
16. Обезбедување нормативна, кадровска и организациска автономија на високообразовните институции и неприкосновеност на универзитетскиот простор, согласно уставните начела и меѓународните образовни декларации и конвенции.

IV. Релаксирање на системот на строга внатрешна и надворешна контрола и евалуација на образованието на сите нивоа

17. Укинување на екстерното тестирање на сите образовни нивоа и воведување приемни испити на сите факултети.
18. Развивање на духот на интерактивност и солидарност меѓу наставниците и учениците, како и на воспитно-образовниот процес во целина.
19. Развивање нов модел на основно образование кој ќе ги поттикнува истражувачкиот дух, проникливоста и смелоста и ќе ги афирмира солидарноста, кооперативноста, слободата и одговорноста, наспроти постојниот модел на строга и стерилна контрола на резултатите и меѓуученичка конкурентност базирана на оценките.
20. Намалување на бројот на тестирања и писмени испити во училиштата за сметка на независните истражувања, преку кои ќе се евалуираат стекнатите знаења и вештини.

V. Еманципација и подобрување на физичкиот развој во образовниот систем

21. Обезбедување стручен кадар за водење на наставата по физичко образование и спорт на сите образовни нивоа, вклучувајќи ја и градинката.
22. Поголема застапеност на базичните спортови (атлетика, гимнастика, пливање, спортови во природа) во програмските содржини.
23. Формирање училишни, општински, регионални и републички лиги за одредени спортови, како и мали олимписки игри за основните и средните училишта во поединечните и колективните спортови.

VI. Клучни подобрувања на квалитетот и системот на работа на градинките

24. Отворање на поголем број градинки, воведување на две работни смени на истите и вработување дополнителен и квалификуван кадар во истите;
25. Законски ограничувања на соодносот меѓу бројот на учителки/негувателки и бројот на деца/бебиња во градинките.

26. Зголемување на активностите од областа на музичката и ликовната уметност и физичкото образование и соодветно покривање со наставен кадар и опрема.

VII. Квалитативно подобрување на условите за образование во основните и средните училишта

27. Анализа и промена на наставните планови и програми со цел нивно осовременување. Изработката на новите наставни планови ќе се одвива преку отворена и транспарентна дебата со учество на сите чинители во воспитно-образовниот процес: соодветните институции, стручни служби, здруженија, наставниците, родителите, учениците од повисоките класови во средните училишта, професорите, како и образовните експерти.
28. Создавање услови за воведување интегрирано образование, без етнички поделени училишта во најкраток можен рок.
29. Обезбедување услови за работа во паралелки со соодветен број ученици кој нема да надминува одредена горна граница.
30. Целодневна настава и здрава храна во сите основни училишта.
31. Проширување на програмите за изучување странски јазици и култури преку воведување настава по други јазици покрај постојните.
32. Изучување на јазиците и културите на етничките заедници кои живеат во РМ: албански, турски, ромски, влашки или српски, како и изучување на нивните меѓусебни врски и релации, со цел поголема меѓусебна интеграција и разбирање.
33. Подобрување на образованието на припадниците од ромската заедница, како најмаргинализирана етничка заедница во земјата преку зголемување на свеста за потребата од образование, подобрување на условите за образование и отворање нови образовни профили и паралелки на ромски јазик.
34. Интегрирање и поголемо вклучување на лицата со попреченост и останатите маргинализирани групи во редовниот образовен систем.
35. Вработување дефектолози во сите основни и средни училишта.
36. Поттикнување, развивање и финансирање на меѓуучилишната соработка на регионално, национално и меѓународно ниво.
37. Ставање акцент на практичната настава и наставата во природа.

VIII. Обезбедување квалитетно, слободно и бесплатно високо образование

38. Обезбедување механизми за спроведување на уставно и законски гарантираните принципи на универзитетска автономија.
39. Воведување бесплатно, т.е. целосно јавно субвенционирано високо образование.
40. Реевалуација на работата на високообразовните институции (универзитети, факултети и научни институти) и преиспитување на потребата од постоење на толкав број универзитети, факултети и дисперзирани студии во земјата. Отворање нови институти и високообразовни институции онаму каде што ќе се оцени дека има потреба и кадровски потенцијал.

41. Подигнување на стандардите за акредитација и ре-акредитација на високообразовните установи.
42. Укинување на централизираноста на универзитетите и враќање на својството на правно лице и на факултетите.
43. Реновирање на студентските домови и долгорочно планирање за изградба на „студентски градови“.
44. Субвенционирање на минимум социјални и културни активности (кино, театар, музеј, библиотека, изложби, концерти, спортски натпревари и сл.) за сите студенти.
45. Помош при осмислувањето на нов систем на студентска репрезентација во високообразовните институции, кој ќе обезбеди инклузивност, визионерство и работа во интерес на студентите, кои отсутнуваат од сегашниот систем. Ова прашање, сепак, конечно ќе биде предмет на регулација на универзитетите, кои ќе уживаат нормативна и организациска автономија.
46. Поддршка на независното синдикално организирање во високото образование и синдикализацијата на високообразовните работници.
47. Враќање на соработничката категорија асистенти на факултетите.

IX. Поттикнување и развивање алтернативни форми на образование

48. Логистичка и финансиска поддршка на идеите за расшколувано, вонинституционално и алтернативно образование.
49. Заживување на постојните и отворање нови автономни младински образовни и истражувачки центри.
50. Инвестирање во средни училишта и високообразовни институции кои би биле формирани по иницијатива на кооперативи на просветни работници со замисла за поинаков, (програмски и методски) прогресивен формат на образование.
51. Заживување на работничките универзитети во современа форма.
52. Инвестирање во стручни бесплатни школи и курсеви за надградба и усовршување.

X. Стратешко развивање на науката и поттикнување на научните истражувања

53. Формирање специјален буџет за наука кој ќе се грижи за опрема на лаборатории и стимулирање меѓународни и локални научни проекти, во и надвор од високообразовните институции.
54. Отворање научно-истражувачки станици за средношколците, а под покровителство на универзитетите, како платформа за размена и продлабочување на стекнатите знаења, вештини и искуства.
55. Создавање Научен совет за економски развој, со цел примена на научните истражувања и сознанија во економијата, заради нејзино планско и научно поткрепено развивање.

Б. КУЛТУРА

1. Департизирање, плурализација и квантитативно и квалитативно обогатување на содржините од областа на културата и уметноста во медиумите (со посебен акцент на јавниот сервис - МРТВ).

2. Културолошка и урбанистичка ревизија на проектот СК 2014. Јавна расправа и стручна анализа на широките културни и идентитетски импликации на оваа гротескна интервенција во јавниот простор и развивање стратегија за анулирање на неговите негативни импликации, во соработка со експерти (архитекти, урбанисти, уметници, културолози, економисти) и релевантни здруженија/претставници на граѓанскиот сектор. За сериозни интервенции во јавниот простор, да се одлучува преку механизми на непосредна демократија (референдуми и сл.).

3. Развивање темелна стратегија за соодветна евалуација и заштита на материјалното културно наследство на земјата, вклучувајќи ги градбите и споменичните обележја од поновата историја, со посебен акцент на споменичните обележја од НОВ и модернистичките градби и споменични обележја во градовите.

4. Истражување и заштита на нематеријалното културно наследство на одредени региони, заедници и специфични културни и субкултурни контексти, со посебен нагласок на она кое се потпира врз принципите на инклузивност и солидарност.

5. Поттикнување и поддршка на независната култура – фестивали, колонии, автономни зони, ателјеа, изложби и сл. од областа на музичката, филмската, визуелната, перформативната и книжевната уметност, како и поддршка на културни експерименти и проекти кои ги преиспитуваат границите на уметноста.

6. Зголемена и неселективна поддршка на книжевното (електронско и печатено) издаваштво и публицистиката од областа на културата. Поттикнување на издавањето на преводна и домашна литература (белетристика, научни истражувања, дидактичка литература, теорија, критика...) од што поголем број издавачи.

7. Децентрализација на културата. Развивање посебни културни фондови и одделенија за поддршка на културата и уметноста во рамки на единиците на локалната самоуправа.

8. Иницирање и поддршка за формирање автономни културни центри, особено преку отстапување за привремено или трајно користење на напуштени објекти на уметници и креативни групи.

9. Ревизија на работата на Агенцијата за филм (претходно Филмскиот фонд). Комплетна департизација на оваа институција.

10. Формирање на посебни фондови и мрежи за поддршка на млади таленти од сите области на уметноста, како и градење на специјализирани институции за работа со таленти од најрана возраст.

11. Целосна реорганизација на музеите и заводите за заштита на културното наследство.

В. СПОРТ

1. Реформи во Македонскиот Олимписки Комитет и Агенцијата за млади и спорт. Поставување на високообразовни и стручни лица во областа на спортот и ПР маркетингот. Одбирање приоритетни спортови со проекти кои би ги финансирале и вложувале и на нив би работеле лица стручни од таа област.

2. Елиминирање на партиското влијание во сите спортски федерации, воведување дополнителни реформи во истите и поставување високообразовни и стручни лица во областа на соодветниот спорт.
3. Реформи во физичкото образование во училиштата. Спортските училишни сали да бидат со сите потребни услови (греење, чисти и функционални соблекувални, светло, спортски под). Часовите по физичко образование да бидат подолги и да се одржуваат вон наставната програма дневно.
4. Изградба на повеќенаменски спортски сали во сите поголеми градови по сите меѓународни стандарди.
5. Изградба на отворени асфалтирани фудбалски и кошаркарски игралишта, затворени со рефлектори.
6. Изградба на затворени базени по сите меѓународни стандарди во поголемите градови.
7. Јавните спортски објекти да не се даваат под концесии и задолжително да се градат пропорционално на бројот на граѓаните во дадена општина. Нивното одржување и работење да биде на товар на општината, а да биде достапно за сите граѓани.
8. Спортски тестови на учениците уште од мала возраст, нивно селектирање и насочување кон соодветните спортови, стипендирање и овозможување услови за нивен напредок.
9. Обука на сите спортски работници (тренери, менаџери, доктори, организатори) од врвни стручни лица од спортот во светот.
10. Вработување тренери за т.н. мали спортови од страна на Агенцијата за млади и спорт.
11. Воведување парични награди за соборување на државен рекорд од страна на Агенцијата за млади и спорт.
12. Државно спонзорирање на сите училишни клубови со опрема, спортска облека и реквизити.
13. Воведување на државни спортски лиги за сите спортови во основните и средните училишта.
14. Стимулирање на базичните спортови: атлетика, гимнастика, пливање, велосипедизам, активности во природа.
15. Доследно почитување на одредбите од Законот за спречување на насилството и недоличното однесување на спортските натпревари, особено во делот на санкционирањето на национализмот.

VI ЗДРАВСТВО

∞ Здравствена заштита за сите – здравјето не е бизнис! ∞

I. Општи и структурни мерки

1. Законски решенија за поставување на јавното здравство како поле од посебен општествен интерес;
2. Соодветни буџетски проекции во следните неколку години за обезбедување здравствена заштита за сите граѓани. Особено адресирање на достапноста на здравствениот третман на социјално загрозените категории и граѓаните без здравствено осигурување;
3. Повишување на платите на здравствените работници во јавното здравство.
4. Обезбедување право на здравствено осигурување на сите граѓани на Република Македонија.
5. Воведување регулирани цени на здравствените услуги со цел да се спречи експлозијата на цените на здравствените услуги во приватното здравство.
6. Укинување на моделот на јавно-приватни партнерства во сегментите на примарна заштита и третирање на специфични групи (пр. центри за дијализа);
7. Структурни промени во начинот на управување со јавните здравствени установи:
  - централизирање на управните тела на локално или регионално ниво;
  - креирање механизми за управување кои ќе овозможат растоварување на професионалниот медицински кадар од административни активности;
  - креирање на ревизорски и контролни механизми за спречување злоупотреби при јавни набавки;
8. Креирање механизам за идентификување на предности и слабости, потреби за структурни промени и постојан мониторинг на квалитетот на здравствените услуги;
9. Воведување на ISO 9001 и ISO 14001 (и други релевантни стандарди) во секојдневната здравствена пракса;
10. Реструктурирање на високото образование за медицински науки
  - намалување на бројот на медицински, фармацевтски и стоматолошки факултети со цел зголемување на квалитетот на наставата;
  - воведување задолжителна летна пракса за студентите од 3та, 4та и 5та година студии;
  - креирање механизам за соодветно екипирање на здравствените центри со соодветен потребен среден медицински, специјалистички и супспецијалистички кадар по локален и регионален клуч;
- Усовршување на пристапот на превентива и лекување кој ќе ги вклучи и традиционалните пристапи во лекувањето и други методи почнувајќи од образовниот стадиум;
11. Креирање централен механизам за управување со податоци (здравствена историја на пациенти, рецепти, осигурување, комуникација меѓу разни нивоа на здравствена заштита, управување и преглед на трошоци и сл.) во рамки на ФЗО;
12. Креирање ефикасен механизам за обезбедување средства за лекување во странство кога лекувањето не е возможно да се изврши во земјата;
13. Формирање на ад хок тела од стручни лица од одредени области.

II. Превентива

1. Креирање и спроведување Национална стратегија за здравствена превентива која ќе вклучува детектирање и мерки на превентива за најчестите заболувања и причини за смртност во Републиката;
2. Креирање на Национална Програма за рано откривање на најчестите заболувања;
3. Креирање соодветен механизам за стимулација на практикување превентивни здравствени прегледи и други превентивни мерки кај медицинскиот персонал во јавно здравство;
4. Стимулација или даночни и други олеснувања за граѓаните кои практикуваат здрави навики на начин кој ќе ги адресира и болестите на зависност;
5. Враќање на школските диспанзери и стоматолошките амбуланти во училиштата;
6. Креирање и спроведување Национална стратегија за рационална употреба на лекови. Ова особено се однесува на антибиотици, анксиолитици, хормонски лекови;
7. Промовирање и стимулација на здрави животни навики и креирање механизам за стимулација за практикување и спроведување кај јавните здравствени работници;

III. Медицинска заштита

1. Законски измени за укинување на моделите на капитација и плаќање по учинок и стимулација на конзилијарното лекување;
2. Ревизија и реструктурирање на „Мој термин“ како концепт на пружање на медицинска заштита;
3. Организирање на здравствените домови и поликлиниките на начин кој ќе овозможи третирање на пациентите според категории (старосни, групи на заболувања и слично) заради поефикасно управување на центрите и создавање поефикасен систем на пружање медицинска заштита;
4. Дислокација и реструктурирање на Универзитетскиот Клинички Центар во Скопје;

IV. Фармација и стоматологија

1. Законски измени и создавање механизми за строга примена на неспоивоста на различни нивоа од дистрибуцијата на лекови (производство - веледрогерија - синџири аптеки) и деконцентрирање;
2. Формирање државна веледрогерија преку која ќе се снабдуваат болничките и клиничките аптеки;
3. Формирање државни аптеки во местата каде фармацевтската грижа не е достапна;
4. Професионализација на фармацевтската грижа;
5. Строго регулирање на начинот на промоција, механизмите на стимулација и слично, од страна на фармацевтските компании и дистрибутерите на медицинска опрема и средства, насочени кон медицинскиот персонал;
6. Соодветно екипирање, департизација и професионализација на МАЛМЕД;
7. Централизација на центрите за стоматолошка грижа во рамки на здравствените домови и формирање стоматолошки поликлиники на среден рок, по регионален клуч;
8. Креирање механизми за обезбедување соодветни услови за лекување и стоматолошка грижа на маргинализирани групи (лица со попреченост, ХИВ, лица со аутизам и слично).

V. Останати мерки

1. Формирање центри во состав на здравствениот систем, за поддршка и советување на лица со ретки заболувања, болести на зависност и други;
2. Овозможување и стимулирање мобилност на медицинскиот кадар во рамките на јавниот здравствен систем низ Републиката;
3. Креирање Национална програма за третман на болести на зависност и формирање Центри за третирање болести на зависност во постоечките неупотребени објекти во руралните средини.
4. Креирање на Национална програма за грижа на стари и изнемоштени лица.

VII ЗЕМЈОДЕЛИЕ

∞ Современо и организирано земјоделство – без партиски клучеви при доделувањето субвенции ∞

I Субвенции и поддршка за земјоделството

1. Редефинирање на целосната политика на субвенционирање со цел поправична распределба и јакнење на целокупниот сектор.
2. Двојно зголемување на субвенциите за индивидуалните земјоделци и земјоделските семејства и укинување на субвенциите за големите компании.
3. Зголемување на субвенционирањето за органското производство со автохтони сорти и видови, за младите земјоделци и за жените - фармери.
4. Преструктурирање на земјоделското производство - зголемување на инвестициите, поддршка во подготовка и спроведување на проекти за интеграција и образование на производителите.
5. Приоритет за субвенционирање на стратешките земјоделски гранки во делот на воведување на нови технологии.

II Земјоделско земјиште

1. Бесплатно делење земјиште на ситни земјоделци на долготраен закуп, а одреден процент од своето производство ќе го даваат на државата наменето за храна на социјално загрозуени лица.
2. Бесплатна анализа на земјата од соодветни државни установи за утврдување на најсоодветна култура.
3. Изработка на државен план за производство на соодветни култури според типот и квалитетот на земјата.
4. Воведување на аграрен максимум со цел неможност од создавање на велепоседници.

III Договорно производство (кооперативи, почитување договори, контрола при наплата, државни откупи

1. Утврдување на гарантирани откупни цени на земјоделските и сточарските производи.
2. Поттикнување на заедничкото преку проектот Мало селско стопанство.
3. Даночно олеснување за земјоделските кооперативи во делот на откупот и продажба на земјоделски производи, како и овозможување на членовите на кооперативата да не се бришат од Регистарот на невработени лица.
4. Строга контрола на работата на откупците, законско почитување на договорите, контрола при наплатата и сузбивање на т.н. Зелена мафија.
5. Отворање на државни откупни центри за земјоделски производи, од каде ќе се снабдуваат градинките, училиштата, болниците, АРМ и останати државни институции.
6. Рестартирање на старите ЗИК кои се во запустена состојба.
7. Зголемување на регионалната соработката со нашите соседи за заеднички настап на трети пазари.

IV Рурален развој

1. Издвојување на посебна категорија за субвенционирање - млади земјоделци особено за производство на млеко, рурален туризам, занаетчиство, нови култури, екофарми и екотуризам.
2. Вработување на агрономи во руралните општини задолжени за бесплатни совети на земјоделците за заштитата на културите и добитокот и организацијата на производството.
3. Делење на државно земјиште под минимална цена на закуп на подолг временски период, со дополнителни олеснувања за дипломирани агрономи во руралните средини.
4. Бесплатни обуки и курсеви за жените од руралните општини и финансиска помош за развој на земјоделско мало стопанство.
5. Обезбедување на чиста вода за домашни потреби во руралните средини.

V Едукација и професионализација

1. Споделување на позитивните примери во примената и одгледувањето нови култури/нови практики.
2. Јавна кампања за штетните последици од нееколошкото третирање на културите (партнерство со медиуми, земјоделски асоцијации).
3. Засилен мониторинг врз безбедноста на храната преку дополнителни мерки за јавно ветеринарно здравство.
4. Зголемување на казните за свесно производство на токсична храна.
5. Едукација за самоодржливост за нови практики на култивирање во прилог на самоодржливи семејства (на пример: концепт Пермакултура и сл.).
6. Годишна дополнителна обука на земјоделските производители од страна на стручни лица со теми потребни за нивната работа (заштита, нови технологии во производството, организација на трудот, маркетинг и др.).
7. Формирање на советодавно тело кое ќе служи за размена на искуства во и меѓу кластерите со цел попродуктивно организирање на земјоделците.
8. Редовна вакцинација против ТБЦ, бруцелоза за говедата и овците, свинска чума и други болести, со цел навремено превентивно спречување на ширењето и сузбивање на болестите.
9. Зголемување на царинската контрола на увозот на препарати за заштита во РМ.

VI Климатски промени

1. Градење на национална стратегија за справување и адаптација на земјоделството кон новите климатски услови.
2. Покренување на постапка со заедничка соработка со соседите за градење на заедничко координативно тело во справување со климатските промени.
3. Субвенционирање на нови технологии и системи за наводнување на земјоделските површини.
4. Спроведување на едукативна кампања за прилагодување на земјоделството кон новите климатски промени.
5. Засилен надзор над земјоделските аптеки со цел спречување внесување ГМО семиња и производство на храна која е штетна по луѓето.
6. Изработка на државен план и поделба на површините на два типа, површини за органско производство со стар автохтон семенски материјал, добиток и сл. и површини за интензивно масовно производство.

7. Изготвување стратегија за деконтаминација на почвата која би се усвоила во јавна расправа со вклучување на сите засегнати фактори (институции, експерти, НВО).
8. Утврдување на состојбата на почвата и издавање сертификати за загаденост на почвата.
9. Зголемување на буџетот на сите државни лаборатории за контрола на квалитетот на земјиштето, храната и водата.

VII Институционално зајакнување

1. Подобрување на работењето на постоечките институти - за земјоделство, за сточарство, полјоделство, градинарство, тутун и др. и земјоделските факултети. Вработување на стручен кадар, доделување на државно земјиште на институтите, подобрување на услови и материјали за работа заради создавањето на нови сорти и видови кои се погодни за нашето поднебје.
2. Доделување на државно земјиште на Ген банката (која работи во Земјоделски институт) и поголема кадровска екипираност, со цел собраниот автохтон семенскиот материјал да се реплицира и користи во органското производство.
3. Зголемување на капацитетот на Државната фитосанитарна лабораторија и отворање повеќе канцеларии низ државата.
4. Воведување награда за инспекторите кои ќе утврдат незаконско работење и оштетување на државниот буџет.
5. Осовременување и одржување на хидро-мелиоративните системи. Ревизија на работата на досегашните хидро-системи, водни заедници и утврдување на направената штета и злоупотреба на водните заедници за лични цели.
6. Формирање на Агенција за менаџирање со ресурсите во земјоделието со кадар од Министерството за земјоделе, шумарство и водостопанство - како основа за градење на политики во земјоделието.

VIII ЕКОЛОГИЈА

∞ Зелен пробивен развој и енергетска ефикасност ∞

I ЕНЕРГЕТСКИ ЕФИКАСНО КОРИСТЕЊЕ НА ЕНЕРГИЈАТА

I.1 Инвестиции во енергетска ефикасност

1. Енергетска санација на згради
2. Облигациска шема за обезбедување на 1,5% заштеда на енергија од последната година за сите енергетски компании
3. задолжително енергетско сметководство
4. субвенции за инвестиции во енергетска ефикасност (Еко Фонд), приоритет за социјално загрозените домаќинства
5. државни гаранции за кредити и инвестиции

I.2 Обновливи извори на енергија

6. загарантирана цена за купување на електрична и топлинска енергија од обновливи извори
7. елиминирање на административните бариери за обновливите извори на енергија
8. развој на фотоволтаичната и фото-термичката индустрија
9. субвенционирање на користењето на сончевата енергија од страна на домаќинствата
10. производство на компоненти за хидроелектрани
11. забрзување на процедурите за изградба на мали хидроцентрали
12. преземање на неопходните процедури за проверка и изработка на еколошки прифатливи локации за изградба на фарми со ветерници, како што е наведено во нацрт Националниот еколошки план (2010-2030)

I.3 Паметни мрежи

13. изработка на програма за интеграција на технологија на паметни мрежи во инфраструктурата
14. прописи за побрзо распоредување на паметни броила и други производи и услуги

II. ОДРЖЛИВ ТРАНСПОРТ

II.1 Реновирање и изградба на железничка мрежа

1. донесување и спроведување на националната програма за железничка изградба:
2. реновирање на Коридор 10
3. Изградба на коридор 8
4. електрификација на пругите Велес – Битола и Скопје – Кичево

II.2 Интегриран систем за јавен превоз на ниво на земјата

5. модернизација и зајакнување на возниот парк (возови, автобуси)

6. Поддршка за сите автопревозници, кои би сакале да се реструктурираат од превоз на стока во транспорт на луѓе - на пр. брзо зголемување на фреквенцијата на автобуси помеѓу регионите и градовите

II.3 Изградба на кохерентен систем на велосипедски патишта

7. Изградба и поврзување на постојните велосипедски патеки во сеопфатна мрежа, која овозможува далечински велосипедизам и пред се безбедно возење велосипед во градовите и околните области, со цел задоволување на потребите на секојдневната мобилност

III. МАТЕРИЈАЛНА ЕФИКАСНОСТ И ОТПАД

III.1 Материјална ефикасност

1. воведувањето на концептот материјална ефикасност во економијата со значителен пораст и како клучен фокус во стратешките документи и програми за (ко)финансирање во новата финансиска перспектива
2. промена и контрола на пазарите, цените, даноците и останатите давачки кои не ги одразуваат реалните еколошки трошоци на ресурсите кои се користат
3. пренесувањето на дел од персоналниот данок за користење на природните ресурси, проекти за свест и кампањи за промовирање на одржлива потрошувачка како и превенција на отпадот

III.2 Одржливо управување со отпадот

4. подготовка на стратегија и акциски план за намалување на отпадоци и промовирање на негово повторно користење (отпадот како извор)
5. воспоставување на одржлив систем на вреднување на отстранување на отпадот
6. промоција (локално) на употреба на секундарните извори (на пр. центри на повторна преработка)
7. подобрувања во следење и санкционирање на прекршителите на прописите, со акцент на сузбивање на сивата и црната економија
8. вклучување на неформалните собирачи на рециклиран отпад во интегрираниот градски комунален систем
9. изградба на регионални депонии за третирање на цврст комунален отпад

IV. ЕКО-ТУРИЗАМ

1. Адаптирање на школски и студентски програми
2. Преквалификација на невработените
3. Обука на лица од маргинализираните групи
4. кампања за популаризација на животната средина
5. Установи за образование за туризам и нивните здруженија
6. Образовни интегратори
7. развој на интегрирани туристички производи

V. ЗЕЛЕНА ФИНАНСИСКА РЕФОРМА

V.1 Процес на имплементација на зелената даночна реформа

1. зголемување на уделот на зелени инвестиции и потрошувачката, која ќе донесе троен придонес: финансиски заштеди, помалку ресурси и помала емисија (зелените јавни набавки се дел од оваа цел)
2. зголемување на обемот на зелени јавни инвестиции,
3. подобрување на административниот капацитет на воведувањето на Еко Фонд на данок на финансиски трансакции
4. поделба на инвестициското банкарство и кредитирањето
5. зголемување на даноците на моторни возила и моторни горива (акциза и данок врз основа на испуштен CO₂)
6. усогласување на акцизите за бензин и дизел гориво
7. реформа на оданочување на службените возила,
8. ставање вон употреба на еколошки штетни субвенции
9. воведување на дополнителни програми за зелени инвестиции во индустријата и домаќинствата
10. воведување на мотивирачки систем на повластени тарифи за обновливи извори на енергија
11. поволни кредити и субвенции за греење со енергетски штедливи системи (за домаќинствата и за далечински системи за греење)
12. оданочување енергетски производи за греење во зависност од емисиите на јаглерод диоксид

VI. ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И ПОЛИТИКА ЗА ДОМУВАЊЕ

1. Борба со урбаната мафија за спречување на уништувањето на зелените површини во градските средини
2. Контрола на урбанизацијата во градовите и селата согласно природната положба на населбите со цел минимизирање на штети по здравјето на населението и состојбата на природата
3. Контрола на речните корита, подобрување на околината, елиминирање на урбанизацијата во близина на речно корито, со цел намалување на појави на поплави

VI.1 интеграција на јавниот превоз и просторно планирање

4. прилагодување на јавниот транспорт, на Parking & Running и другите форми на колективно превоз на патници (carpooling, carsharing ...)
5. со деталните општински просторни планови да се елиминираат градежни земјишта кои не ги исполнуваат стандардите за пристапност или поголемо оданочување на станбената изградба во таквите области

VII. ЖИВОТНА СРЕДИНА

1. Давање приоритет на заштита и унапредување на природата, во сите сфери на индустриски и урбан развој, особено да се заштитат природните живеалишта на растителните и животинските видови.
2. Заштита на трите природни езера од урбанизација во внатрешноста на водата и крајбрежјето.
3. Донесување на долгорочна државна стратегија за решавање на 12-те еко-жешки точки на загадувањето во Македонија.
4. Прогласување на Шар Планина и Јакупица за национални паркови.
5. Поефикасно справување со шумската мафија и дивата сеча на дрва.
6. Формирање прифатилишта за хуман третман на животни кои се оставени на улиците.
7. Покривање на целата територија на државата со централна база на податоци за состојбата на природата и животната средина, особено со податоци за заштитени подрачја и подрачја од значење за природата
8. Зголемување на мултисекторски дијалог за спроведување на законодавството од сферата на заштита на животна средина и природата
9. Дефинирање на природни живеалишта на биодиверзитетот од македонско значење, како основа за планирање на понатамошна заштита на природата како и планирање на индустриски и урбан развој
10. Вклучување на поголема територија на државата во европската мрежа на заштитени подрачја Натура 2000, како и креирање на сеопфатна карта
11. Подигнување на свеста, воедно и да се воспостават навика на населението, стопанството, законодавството за зачувување на животната средина во сите области
12. Доследно спроведување на законите поврзани со заштита на животната средина и природата на национално и локално ниво, во континуитет на подолг период, наместо краткотрајни решенија
13. Зголемување на ингеренции на инспекторатот за животна средина на национално и локално ниво за контрола на загадувачите, со 24-часовни контроли во подолг период заради изолирање на неконтролирано загадување
14. Зголемување на површини покриени со високостеблени шуми, особено околу урбанизираните подрачја, како и зголемување на зелени површини со високи дрвја во урбани подрачја со цел намалување на аерозагадувањето и придонес во микро клима
15. Изработка на катастар на шумскиот појас за поголема контрола на управување со шумите, неконтролираното сечење и сузбивање на илегалната сеча на шуми
16. Издигнување на поимот еколошки криминал на повисоко ниво со сензибилизирање на надлежните за негово постоење во однос на уништување на животната средина
17. Поголема меѓународна соработка за контрола на прекуграничното загадување на сите гранични појаси, со организирање на катастар на прекугранични загадувачи, база на податоци за состојбите и стратешки план за заштита
18. Забрзано спроведување на Локалните акциони планови за заштита на животна средина во сите општини како услов за локално делување на заштитата на природата
19. Стимулирање на воведување на еколошки стандарди на локално ниво на општините и стопанството како услов за контрола на влез и излез на загадувачки материји.

VIII. ЕНЕРГЕТИКА

1. Сите државни објекти да се трансформираат во енергетски ефикасни до 2030, со потрошувачка до 15KW/m² годишно, и таа енергија да ја произведуваат претежно од сопствени извори (фотоволтаици, сончеви колектори, мини ветерници, биомаса итн.).
2. Враќање на дневната евтина тарифа на струјата без дополнително зголемување на нејзината цена.
3. Укинување на обврската за плаќање надомест за некористење на топлинска енергија.
4. Овозможување на слободно и неусловено исклучување и вклучување на граѓаните од системот за парно греење.
5. Воведување атестирани и баждарени калориметри во становите на корисниците на топлинска енергија од страна на компанијата давател на услугата.
6. Зголемување на средствата за развој на алтернативни извори на енергија, енергетски ефикасни проекти и материјали.
7. Гасификација на Република Македонија во најкраток можен рок.
8. Субвенционирање на купувањето на печки кои како енергенс користат пелети.
9. Зголемување и неселективна распределба на субвенциите за вградување на системи за обновливи извори на енергија (сончеви панели, бојлери за топла санитарна вода, фотоволтаични колектори, топлински пумпи, мини ветерници и сл.).
10. Замена на сите струјомери со нови двонасочни кои ќе мерат и реактивна моќност. Со ова домаќинствата и малите фирми ќе можат да ја намалат потрошувачката на електрична енергија до 25%.
11. Зголемен надзор над Бирото за метрологија со цел спречување на злоупотреби при баждарењето на броилата (струјомери, калориметри, водомери и сл.) на штета на животниот стандард на граѓаните.
12. Овозможување на продажба на вишокот на електрична енергија од сопствено производство, од страна на домаќинствата, на компаниите за снабдување со електрична енергија.
13. Преиспитување на законитоста на работењето на компаниите за производство, дистрибуција и снабдување на електрична и топлинска енергија.
14. Преиспитување на законитоста и зголемена контрола на работата на Регулаторната комисија за енергетика.

IX НАДВОРЕШНА ПОЛИТИКА И БЕЗБЕДНОСТ

∞ Добрососедски односи и интернационализам ∞

I. Надворешна политика (билатерална и мултилатерална соработка)

1. Градење пријателски односи и зголемување на политичко-економските врски со соседите како и со земјите од југословенскиот простор.
2. Постигнување договор со Грција во спорот за името врз основа на почитување на правото на народите на самоопределување и врз основа на надминување на национализмот во двете земји.
3. Целосна професионализација на дипломатската служба во догледно време.
4. Иницијатива за градење мрежа на заеднички дипломатско-конзуларни претставништва со пријателските земји. Во насока на рационализацијата на бројот на дипломатско-конзуларните претставништва на РМ.
5. Промена на соодносот на вработените во Министерството за надворешни работи кои работат во земјата и во странство.
6. Укинување на економските промотори како одвишни издатоци на народни пари како и целосна ревизија на досегашната работа на економските промотори и јавно објавување на сите досегашни буџетските трошоци како потрошени народни пари за оваа излишна намена.
7. Поништување на ратификацијата на Прашката Декларација со којашто срамно се изедначени комунизмот и фашизмот и се релативизира жртвата во народно-ослободителната војна и антифашистичкото движење.
8. Солидарна поддршка на легитимните права и борби на обесправените народи за остварување на своите социјални и национални стремежи.

II. Меѓународни организации

1. Итен прекин на преговорите за членство во НАТО Пактот, како и неприклучување кон кои било воено-политички блок.
2. Итно и безусловно повлекување на сите безбедносни сили од странски мисии кои немаат мандат од ОН.
3. Поддршка на процесот на зачленување на Македонија во Европската Унија со инсистирање во процесот на преговори Македонија да не прави отстапки во однос на социјалните и еколошките стандарди.
4. Поддршка на европските народи во нивната борба против неолиберализмот во ЕУ и деградацијата на социјалните и еколошките стандарди.

III. Внатрешни работи и јавна безбедност (полиција)

1. Формирање на државна агенција за обезбедување имот и лица и трансформација на приватните фирми за обезбедување во државната агенција.
2. Воведување систем на надворешна контрола на МВР во склоп на Народниот правобранител во случај на пречекорување на овластувањата од страна на овластените службени лица на МВР.

3. Прочистување на кадарот во МВР од лица со криминално досие и воведување строги критериуми при избор за вработување.
4. Подигнување на стандардите кај психо-физички тестови за МО, МВР и дирекцијата за обезбедување.
5. Итно распуштање на полициската единица „Алфи“.
6. Воведување на реонски полицајци кои ќе бидат во постојан контакт со локалното население.
7. Изедначување на бројот на полициски службеници со европскиот просек.
8. Намалување на глобите и казнените одредби што се однесуваат на растечкиот проблем со безбедноста во сообраќајот, како и нивно одредување во релација со финансиско-социјалната моќ на прекршителот.

IV. Одбрана и мир (армија)

1. Подобрување на работните услови на припадниците на АРМ и подобрување на нивниот стандард.
2. Воведување базична практична обука за цивилна заштита и основна воена обука на полнолетните граѓани.
3. Преиспитување на новокомпонираните неефикасни комисии и тела во делот на цивилна заштита. Создавање на нов систем за одбрана од елементарни непогоди и вонредни настани и активна цивилна заштита врз минатите успешни и докажани принципи.
4. Забрана за создавање на странски воени бази во РМ.